

„Habent sua...”
egynémely tengeren túli tapasztalat
tükrében

A némileg (vagy nagyon is?) tudálékos és talányos cím arra utal, hogy az ismert latin mondás nemcsak a könyvek, hanem régóta már természetszerűleg a könyvtárakra is vonatkozik, a tengeren túl pedig ez esetben Kanadát és az USA-t jelenti. (A lehetőséget erre a Nemzetközi Bibliológiai Társaság (AIB) „Könyvkiadás és hatalom” című 1993 szeptemberében a Quebec tartományi Sherbrookeban megrendezett konferenciája adta, amelyen *Lőrincz Judit* (OSZK–KMK) és e sorok írója is előadást tartott: Ld. *Könyvtári Levelező/lap*, 1993. 3. sz. 25. old.) Voltaképpen az alábbi eszmefuttatásban a címben foglaltak úgy függenek össze, hogy a magyar könyvtárak, főleg a tudományos és szak-könyvtárak „itt és most” helyzetének egyes vonatkozásait – mindenek előtt a *könyvtárgépesítés* terén – hogyan ítéli meg egy magyar könyvtáros néhány tengeren túli jelentős „szakmai nagyüzemi” tapasztalat látószögéből.

Az *első észrevétel* rögtön a nagykönyvtár, mint *tudományos nagyüzem* fogalmához kapcsolódik. Négy egyetemi könyvtárban jártam, ezek közül egy kinti mértékkel mérve szerényebb (Sherbrooke), míg három valóban nemzetközileg is számottevő mind a gyűjteményeket, mind pedig a szolgáltatásokat illetően: Toronto University Library, Chicago University Library és ugyancsak Chicagóban a Northwestern University Library. Úgy gondolom nem itt a helye a részletekbe belemenni, leírásukat ismertetni, a legfontosabb adatok megtalálhatók a World of Learningben vagy más hasonló reference munkában. A tudományos nagyüzem jellegéhez azt is hozzátartozónak érzem, hogy mind a négy meglátogatott könyvtár *célépület* és egy magyar könyvtárosnak külön is passzió, hogy sorozatosan olyan könyvtárápületbe lép be, ami *annak is készült*. Mondjam túlzással, hogy *profitépületek*. Ez is egyik feltétele a *profik munkájának*. *Szolgáltatásoknak alárendelt* célszerűség minden vonalon, tág olvasótermek, szabadpolcos raktárrendszer, szétszórtság nélküli egységes telephely, gépesítési lehetőségek – nemcsak katalógus vonatkozásban – optimális kihasználása.

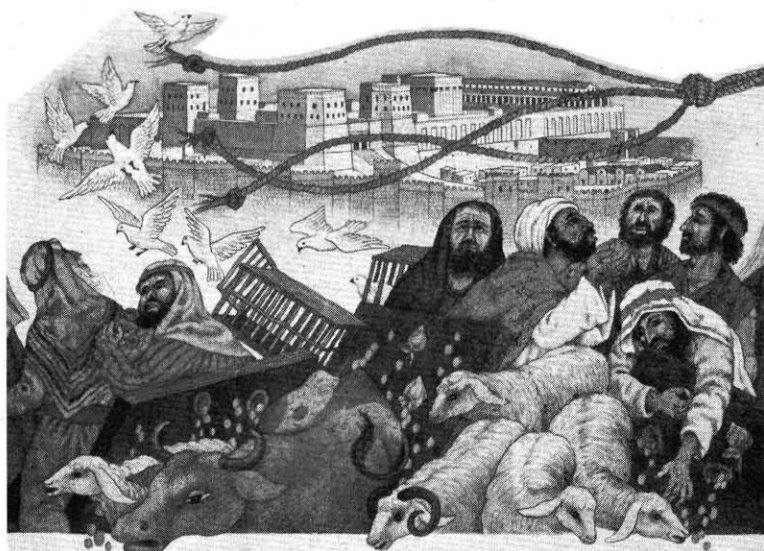
Ehhez kapcsolódik a *második észrevétel*. Profi-épületben, *profi-vezetők* irányítják a munkát és ez nemcsak a munkatársakra és a részlegvezetőkre, hanem a legfelsőkre is vonatkozik. Ettől még a profi-vezetők tudományos kutatók is lehetnek. Korlátozott számú összefüveteleimen *menedzseri vonásokkal* bíró felső vezetőkkel kerültem össze, akik a legtermészetesebb módon látszanak ismerni az irányításukra bízott sokmillió gyűjteményeket és a sokezernyi használó összetételét, jellegzetességeit, anélkül, hogy a részletekbe belebonyolódtak volna. Vezető munkatársaik viszont a területükön alaposan felkészült szakemberek benyomását keltették. (Csak zárójelben jegyzem meg, kellemes volt észlelni, amikor valakit valamilyen felvilágosítás miatt kerestek, az a helyén volt, amiben feltehetőleg a munkahely féltő megbecsülése játszik döntő szerepet – mint általában a piacgazdaságban ez a szokásos.)

A *harmadik észrevétel* összefügg az előzővel. Nevezetesen a *könyvtáros szakma* megbecsülésével. Ezrével járnak impozáns elhelyezésű Library Science,

Information Science iskolákba (a „school” hagyományosan lehet orvostudományi vagy keleti tanulmányok intézete is). Aki persze sok pénzt akar keresni, az e két országban sem könyvtárosnak, vagy muzeológusnak megy, hanem bankárnak, tőzsdésnek, vállalkozónak stb. De a diploma elismerésével nincs presztizs probléma – amennyire rövid idő alatt meg tudtam ítélni. Minden valamire való egyetemen folyik a könyvtáros képzés és *többnyire az egyetem súlyától függ* a diploma elismertsége, nem pedig más szakmával történő összehasonlítástól.

A *negyedik* és talán *leglényegesebb észrevételem a közös érdek által motivált együttműködési szemmel* a mindennapos gyakorlatban. Az *autarchiás törekvéseknek* nyomát sem tapasztaltam. Ez nem jelent „egyszeri beszerzés – többszörös felhasználás” primitívseget. Így például a Chicago University Libraryban ahol az anyaintézmény egyetemén egymásba érnek a Nobel-díjas professzorok, amikor az igazgató látta meglepetésemet, hogy 48 ezer kurrens folyóiratuk van, szerényen megjegyezte, hogy van azért ennél nagyobb gyűjtemény is, például ilyen a Harvard Egyetem könyvtáré. (A Chicago University Library 5 fakultása könyvtári össz-gyűjteménye 7 millió egység – itt őrzik egyébként a Polányi-hagyatékot, amely mikroreprodukció formájában hozzáférhető az MTA Könyvtárában.) A legnagyobb gyűjtemény a társadalomtudományi Joseph Regenstein Libraryban található 3 milliónyi állománnyal. Ezzel és ezekkel az óriási állományok ellenében is szinte az az elv valósul meg, miszerint *„egy könyvtár – nem könyvtár”*. Nem rendeletek írják elő a kooperációt (ki emlékszik még a régi gyűjtőkori szabályzatra és kooperációs körökre?), hanem maga a gyakorlat ösztönöz erre, és ezhez nélkülözhetetlen a megfelelő *infrastruktúra*. Ez nem csak számítógépes rendszerből áll, hanem remekül működő telefonhálózatból, gyors és megbízható postai szolgáltatásokból stb. Ez az infrastruktúra azután természetesen generálja az együttműködés bővítését, fejlesztését. Az általunk ismert mindmáig élő autarchiás törekvések nem szüklátókörségünkől táplál-

Jézus megtisztítja a templomot

„Az én házam imádság háza lesz minden ncp számára. Ti pedig rablók barlangjává tettétek.” Mark 11,17

koznak, hanem abból a használói (kutatói, fejlesztői, intézeti) tapasztalatból, hogy abban az információs hordozóban lehetek biztos, aminek birtokosa vagyok. A telefon, a fax, a postai szolgáltatások szeszélyeinek kitéten mindenki igyekszik *biztosítani magát*, hogy *amire szüksége lehet, az kezeügyében legyen állandóan*. Így függ össze infrastruktúra-technológia és szemlélet.

Az *ötödik észrevétel*, a *könyvtárgépesítés*, összefügg az előzővel. *Nincs egységes rendszer*, ezek rendkívül változatosak (saját fejlesztésűek és kereskedelmi-ek), de *kompatibilisek, átjárhatóak*. Sehol nem hallottam, hogy egyik vagy másik integrált rendszer hardvere vagy software volna a legjobban üdvözítő. Több helyen működnek még a *cédula katalógusok* is, mert nem győzik pénzzel a régi katalógusok gépi konverzióját. A Chicago University Libraryban például mintegy 70%-át az állománynak cédula katalóguson tartják nyilván több mint húsz év után is. A katalogizálást és a gépi adatbázisokat *demisztifikálják*, sok helyen – amint hallottam is – az OCLC-t használják, a régi katalógus gépi adatbázisba történő átvitele is legolcsóbbnak az OCLC igénybevételével történik. E konzorcium jelenleg mintegy 27 *milliónyi* címfelvételt kínál használóinak, mintegy 1,35 dollár egy tétel ára (a nehéz keletieké mintegy 14 dollár). A Northwestern University Libraryban azt mondták, hogy a találati arány 93%-os. *Kérdés és gazdaságossági számítás*, hogy mibe kerülne kialakítottan a magyar könyvtárak számára egy tétel, ideértve az adatátvitel költségeit is. Az MTA Könyvtára a címfelvételi munka támogatására (és bibliográfiai forrásként is egyben) előfizeti CD/ROM-on a brit, a francia és német nemzeti bibliográfiákat. Ezek ára plusz személyzet, rezsik stb. egy tételre vetítve és összehasonlítva egy OCLC-találatra („hit”) vizsgálatot igényel – és máshol is igaz ez. A nehézségi fok mértéke persze más, a Library of Congress tárgyszavait („subject headings”) egy az egyben csak angolszász könyvtár használhatja, ugyanez igaz többé-kevésbé a Dewey-jelzetre is. És hogy áll a magyar címfelvételi szabvány az OCLC-éhez viszonyítva? Ezek nem teoretizáló vagy ideológikus, hanem *pragmatikus* vizsgálatot igényelnek. A pragmatikus szemléletet látom egyébként általában is legfőbb tanulságnak amit látogatásaimból leszűrtem, vagyis az *emberi tényező* döntő jelentőségét. Ez persze nem választható el az anyagi körülményektől, az infrastruktúrától és a technológiai fejlettségtől. Lehet, hogy nagyon tévedek, de azt hiszem, hogy pénz, gép, infrastruktúra hamarabb lesz (akár esztendőkre számolva) mint a *mentalitás* megváltozása. Egy házat hamarabb fel lehet építeni, mint az azt építő emberek gondolkodását.

*

Lehetséges, hogy az öt észrevételben összefoglaltak triviálisak, magyar vonatkozásban nem sokat érnek. Az olvasó észrevehette, hogy nem esett szó finanszírozásról (erről is lenne azért néhány szavam, de itt szószaporításnak érezném most), a gyűjtemények nagyságáról, személyzeti ellátottságról stb., aminek az országok méretei, gazdasági lehetőségeiknek különbözőségei miatt nem láttam értelmét. Amit azonban zárógondolatként szükségesnek tartok azok a következők:

– Legfontosabb a további fejlődéshez az eddigiekre alapozott, *oktatás és képzés*. Hogy milyen legyen az, az túl megy egy közlemény keretein, de hogy *interdiszciplinárisnak* kellene lennie, aziránt nincs kétségem (erős közgazdasági, szociológiai, politológiai, műszaki megalapozással).

– *A feladatokhoz kell rendelni az eszközöket* és nem abból kiindulni, hogy egy *imaginárius tortából* ki mennyit tud kiszéletelni (pl. nemzetközi hitelek, programok stb.).

– Érvényesíteni az autarchia elleni „egy könyvtár nem könyvtár” elvet.
– Anélkül, hogy fejtegetésekbe bocsátkoznák, a tengerentúli rövid szakmai tapasztalatok megerősítették: a *modernizáció kulcsszava* (és ennek szemlélete) a „Habent sua...” a magyar könyvtár- és információügynek is.

Végül, de nem utolsósorban: nincs ok sem az újult elragadtatásra, még kevésbé tömény elégedettségre, annál inkább a kiérlelt, a nemzetközi tapasztalatokat figyelembe vevő, de azokat nem majmoló, *saját kulturális értékrendre* és ezekre épülő *kezdeményezésekre és önbecsülésre*.

Rózsa György

Illyefalvi jegyzések – avagy a végek dicsérete

„Vagyon az illyefalvi Reformata Ecclesia Temploma a város mellett napnyugaton egy nagy hegyen, melly körös-körül kettős kőfallal van körülvéve” – szól az 1759. január 11. keltezésű okleveles adat, a „partikuláris vizitáció” jegyzőkönyve, (idézi *Kádár Gyula* a *Csernátoni Füzetek* 1992/3. számában). Az Olt kiemelkedő teraszán, a Baróti-hegység délkeleti lábánál, (Sepsziszentgyörgytől 8 km-re) Háromszék és a Barcaság határvonalánál található, ma újra ragyogóan, fehérre meszelt Háromszék legnagyobb templomvára.

Az 1977-es földrengés súlyos károkat okozott a már erősen omladozó falakban és bástyákban, de a viszonylag jól karbantartott templomban is. Igaz, a belső vár anyagából épült a századelőn az impozáns paplak, a húszas években pedig a református iskola bővítését, javítását „rövid úton” főként a várfalak köveiből oldották meg, most azonban az egykori szabad királyi város 1150 lakosú falu, méltán büszke az ismét helyreállított „ecclesiát” körülvevő részleges belső, és hibátlanul újraépített külső várfalakra, illetve bástyákra, melyekben ráadásul diákszálló és színjátszásra is alkalmas pódium van. Vagyis az egykori, romlásnak indult, ritkán látoga-

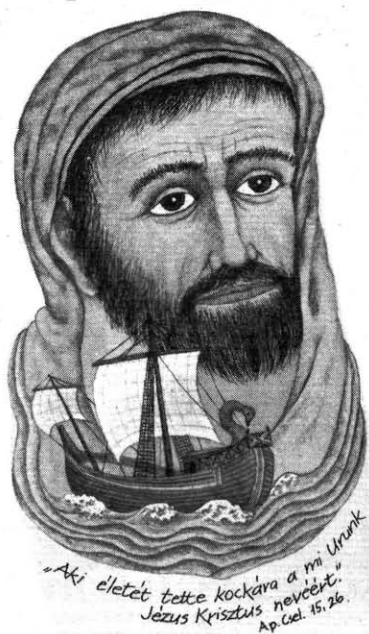
tott műemlékből mára szinte folyamatosan lakott, turistaközpont lett Erdély délkeleti szegletében.

Csoda? De kellett hozzá a földrengés, Ceaușescu terrorja, meg egy közösség megmaradni akarása, legyűrhetetlen életerejé és egy szervező vezéregyenység, *Kató Béla* református pap aki a svájci és holland adományokat nem egyszerűen szétosztja, hanem vállalkozásokba, építkezésekbe fektetve „kamatoztatja” a nyugati testvérgyülekezetek segítségét. Így már 1992. októberében a gyönyörű vártemplom alatt megnyílt a nyugat-európai színvonalú, 70 férőhelyes (2 ágyas szobákban 2 fürdőszobával) kis szálloda, jelenleg épül a 12 házból álló gyermekfalu (gyermektelen házaspárok nevelnek itt majd állami gondozottakat), 7 kis sajtógyár terem a közeli nagyvárosok (Brassó, Sepsziszentgyörgy) tejgyárainak konkurenciát, rendszeresen utaznak székelgyűlési fiatalok 3 hónapos svájci „gyakorlatra”, hogy munka közben ismerjék meg a modern farmergazdaság üzemeltetésének csínját-bínját, illetve folyamatosan adnak mezőgazdasági célokra kamatmentes hiteleket is. Az egyébként ma már csak Székelyderzsen fennmaradt szokás – bástyákban és a falakra épített kamrákban tárolták a falu gabona és élelmiszer

készletét – még a század harmincas éveiben is élt Illyefalván.

A fentiekben rövidesen jelzett archaikus hangulatot, s egyidejűleg a poraiból újraéledő mitológiai főnixet idéző helyszínen rendezték 1993. aug. 30. és szept. 5. között az erdélyi magyar könyvtárosok továbbképzését, melyen magam is részt vehettem. *Kiss Jenő*, a Kovászna Megyei Könyvtár igazgatója Dévától Zilahig, Nagybányától Zágónig küldte meghívóit, s a több mint 60 erdélyi kolléga hűségesen, fegyelmetten, odaadó türelemmel hallgatta a néha bizony hosszúra (50–70 percre is) nyúló előadásokat, monológokat. Nagyszerű helytörténeti (földrajzi, művelődéstörténeti) előadással indított *Kissgyörgy Zoltán*, a Háromszék című napilap – geológus végzettségű – autodidakta történész szerkesztője. Kutatásra, írásra töprengésre ösztönző, igazi egyetemi hangulatú órát tartott *Spielmann Mihály* „tanár úr”, a Teleki Téka tudós könyvtárosa a művelődéstörténeti kutatások módszereiről, illetve buktatóiról, jellegzetes hibalehetőségeiről. Hozzá kapcsolódva szólt *Balogh Marika*, veszprémi igazgatóhelyettes a helytörténeti gyűjtemények szervezésének speciális könyvtári feladatairól, szakmai fogásairól. Ugyancsak erdélyi művelődéstörténeti témájú eszmefuttatásokat hallhattunk *Tóth Sándortól* a Kolozsvári Egyetem tanárától, majd „vérbeli könyvtárosi” témák következtek: *Kuszálík Péter* (marosvásárhelyi gépészmérnök) a Monoki-féle Romániai Magyar Sajtó bibliográfiájának folytatásán dolgozva találta meg „élete értelmét”, a kolozsvári *Újvári Mária* pedig az ETO aktuális kérdéseit boncolgatta, de szó volt még a gyermekkönyvtárosi feladatokról is. *Gereben Ferenc*, aki egyébként újabb vizsgálat beindítására is felhasználta ottlétünket – az olvasásszociológia időszerű eredményeit, megállapításait tolmácsolta, jómagam pedig az irodalmi művek lélektani szempontú feldolgozásának lehetőségét, illetve a

Pál apostol

könyvtárosi pálya szociálpszichológiái vázlatát mutattam be, kiemelve szakmánk közvetítő-szolgáltató, segítő-kapcsolat jellegét.

Ráadásul a hely szelleme magától értetődően „megrendelte” a határon túli magyarság olvasáskultúráját felvillantó, kétszerzős előadást és persze a termékeny vitát is. A Garabonciás Szövetség vezérkara (*Deme T.*, *Hajdú G.*, *Lukács L.* és *Magyar Rozi*) a hazai olvasótábori mozgalom történetét, illetve módszereit és céljait ismertette.

Emlékezetes volt még a kiváló költőt, *Farkas Árpádot* saját verseit elmondva hallgatni, s inkább csak tanulságos a prózaíró, *Bogdán László* kissé karcosra sikeredett gondolati csapongásait követni az irodalom, úgymond, korszerű feladatairól.

Az anyagi, lelki, nyelvi, szakmai, közéleti nehézségek között küszködő kollégáinkat, szinte kivétel nélkül aszszonyokat hallgatva, esti beszélgeté-

seinkre visszagondolva, (a könyv- és folyóiratbeszerzés akadályai, a több mint 90%-ban magyarul írt Sepszisztygyörgy központi könyvtárban a dokumentumok alig 48%-a magyar nyelvű, a saját szakmai képzésük és továbbképzésük rendszerének megoldatlansága, a testvérvárosi és testvérközönségi kapcsolatok kiépíthetlensége stb.) újra meg újra *Balassi Bálint* lüktet, zenél a fülemben: „Emberségből példát, / Vitézségből formát, / Mindegyneknek ők adnak”.

Kedves vendéglátók, Kiss Jenő és Kató Béla!

Köszönjük, hogy együtt lehettünk veletek, ezen a négy csendes, nyárvégi, gyümölcserlelő napon.

Időnként el kell otthonról mennünk, hogy saját helyzetünket, tényleges feladatainkat, kishitőségünket, rövidtávú gondolkodásmódunkat, eltúlzott reakcióinkat onnan kintről világosabban, pontosabban láthassuk, érthessük meg.

Nagy Attila

Vizsgálódások, felismerések a Maros Megyei Könyvtárban

Hosszú évek óta vagyok könyvtáros. Az olvasókkal való kapcsolatomban és szakmai kíváncsiságomban eredményei az évek során végzett szociológiai jellegű, ténymegállapító felmérések.

A Maros Megyei Könyvtárban 1974 novemberében újraalakult a természettudományos-műszaki részleg, amely országos rendelet alapján már működött 1960–64 között, s ugyancsak országos rendelet szüntette meg. Több megyeszékhelyen, ahol léteznek nagy hagyományú, jól ellátott egyetemi-műszaki könyvtárak (pl. Kolozsvárt, Iasiban), nem volt szükség ilyen részlegre. Marosvásárhelyen azonban – bár működött néhány üzemi szakkönyvtár, s egy fiatal főiskolai műszaki könyvtár – hiányzott egy általános természettudományos és műszaki gyűjtemény. Ezért indult újra részlegünk, külön termekben, két, később három könyvtárossal, közel 20 000 kötetes állománnyal.

Öt év után, 1979 végén az információfelhasználók igényeinek részletes és pontos megismerése, elvárásainak feltérképezése, tájékoztatási tevékenységünk tartalmi és módszerbeli tökéletesítése, rövid és hosszú távú tervezése, a jó stratégia kialakulása céljából készíthettük az első igényvizsgálatot, egy kérdőíves felmérést.

Százötven olvasót választottunk ki – mérnököket, technikusokat, munkásokat – igyekezvén, hogy a minta minél reprezentatívabb legyen, s postán hazaküldtük nekik a 26 kérdést tartalmazó kérdőívet. A megkérdezettek 74%-a (111 személy) válaszolt, ez az arány nagyon jónak mondható, s már ez is jelzi az olvasók érdeklődését a könyvtár iránt. A kérdőívek feldolgozását, elemzését, kiértékelését egymagam végeztem, természetesen manuálisan. Már akkor gondoltam, s ma már tudom, hogy túl sok volt a kérdés, s így túl sok a feldolgozáshoz szükséges munka is.

Csak néhányat említek azokból a feltételezésekből, amelyeket az olvasók válasza igazoltak.

Részlegünk népszerűsítésére a leghatásosabb eszköz az olvasókkal való személyes beszélgetés. A könyvtárosok után maguk az olvasók a legjobb propagand-

distáink, munkahelyükön, baráti körben, megelőzve a helyi rádiót, a lapokat, plakátokat. Sajnálatosan az üzemi könyvtárosok ritkábban népszerűsítenek.

Állományunkra vonatkozó véleményüket öt kérdésre válaszolva közölhették. Bár a válaszokból az derült ki, hogy elégedettek könyvállományunk összetételével (a szakfolyóiratokat hiányolták), a szabad válaszokból, észrevételekből, s főleg a javaslatokból következtetve állíthatjuk, hogy állományunk nem kielégítő. Csak az alacsony és közepes képzettségű látogatók elégedettek, a különböző szintű továbbtanulás igényeit még nagy vonalakban kielégítheti (bár egy-egy cím kevés példányban van meg!), de a kutatóknak ez az állomány már szegényes, s főleg a külföldi szakirodalom hiányzik.

Tájékoztató-bibliográfiai munkánk termékei sok esetben ismeretlenek. Elsősorban szak- és betűrendes katalógusainkat és különösen a kurrens „Új könyvek” cédulakatalógust használják széleskörűen. Szakbibliográfiánkat ritkán veszik igénybe. Az olvasók nagy többsége csak a szolgálatos könyvtárostól kér és vár információt.

Rendezvényeinkről (előadások, könyvismertetések, szerzőkkel való találkozások stb.) a megkérdezetteknek 37%-a tudott, és észrevételeikből, javaslataikból megállapíthatjuk, hogy felkeltették érdeklődésüket, s igénylik, hogy résztvegyenek ezeken az összejöveteleken.

Levonva a következtetéseket újra kellett gondolnunk állományalakításunkat, s főleg idegennyelvű és magyar szakkönyvekkel, szakfolyóiratokkal kellett volna bővítenünk – az igényeknek megfelelően – állományunkat, ami az akkori körülmények között szinte lehetetlen volt. Szükségessé vált a könyvtárközi kölcsönzés felélénkítése (másolatkészítésről még szó sem lehetett). Ugyancsak szükségessé vált a város különböző típusú könyvtárai közötti együttműködés megszervezése, főleg az állománygyarapítási, az indirekt tájékoztatás eszközeinek előállítására és a népszerűsítés terén.

Következő vizsgálódásunkat a tanuló ifjúság körében végeztük. Részlegünk már a kezdet kezdetétől egyik fő feladatának tekintette a tanuló ifjúság szakirodalmi igényeinek kielégítését, a fiatalok rendszeres olvasóvá, könyvtárlátogatóvá nevelését.

Foglalkozás szerinti katalógusunkat, amelyben a diákok iskoláik neve alatt sorakoztak, elemzésnek vetettük alá. (A IX–XII. osztályos tanulókról van szó, a kisebbek ugyanis a gyermekrészleg olvasói.) Az 1976–1983 közötti adatokat vizsgáltuk, kiegészítve a munkanapló adataival. A táblázatokba rendezett adatokból sok érdekes következtetést lehetett levonni. Bár a beiratkozott diákok száma évente mutatott bizonyos fluktuációt, számuk soha nem esett az 1976-os érték alá. Az átlag évi 973 beiratkozott tanuló volt. A város 14 líceumából természetesen nem azonos arányban jöttek az olvasók. A legtöbben (átlagosan 139-en) a vegyipari Líceumból, a legkevesebben (átlagosan 13-an) a Faipari Líceumból iratkoztak be. Bizonyos összefüggéseket sikerült megállapítanunk az iskola színvonala és a beiratkozott tanulók száma között.

Minden könyvtár egyik fő törekvése, az olvasók hosszú távú megtartása, állandósítása. Különösen érdekes ez a tanulók esetében, hiszen ezen mérhető le a legjobban az olvasóvá nevelés sikere vagy sikertelensége. Az adatokból kiderült, milyen mértékben sikerült megtartanunk, állandósítanunk diákolvasóinkat. 1974 és 1984 között összesen 4224 tanuló iratkozott be. 51%-uk csak egy tanévben iratkozott be, 24%-uk két évig, 10%-uk három évig, 5%-uk négy, 3%-uk öt, 2%-uk 6 évig, 1,2%-uk 7 évig, 0,8%-uk nyolc évig volt könyvtárunk olvasója. Azok az iskolák, amelyekből kevés tanuló látogatta könyvtárunkat, az „élre” kerültek: a kevés tanuló nagy része csak egy évre iratkozott be. A permanens olvasók azokból az iskolákból kerülnek ki, amelyekből aránylag sok

Jézus megfeszítése

az olvasónk. Sajnos a „legjobb” iskolákból is a tanulóknak kb. 40%-a csak egy-egy évig tagja a könyvtárunknak.

Diákolvasóink 17%-a a középiskola elvégzése után is olvasónk maradt, vagy a főiskola, egyetem elvégzése után, ha sikerült elhelyezkednie városunkban, visszatért hozzánk.

Munkásolvasóink között nagyon sokan tanulóként kezdték „olvasói karrierjüket”, s fordítva: azoknak az olvasóinknak, akik diákként kezdtek hozzánk járni, 40%-a munkás.

Néhány következtetésünk: nem elég szoros a kapcsolat a könyvtár és az iskolák között, sok iskolában nem ismerik részlegünket, állományunkat. Nem teszünk meg *mindent* azért, hogy a tanuló, aki először jön a könyvtárba, kedvet kapjon arra, hogy másodszor, sokadszor is jöjjön. A szaktanárok nem törekszenek arra, hogy ráneveljék tanulóikat a szakirodalom használatára, s nem irányítják őket a könyvtárba.

Lényegesnek tűnik az az észrevételünk, hogy minél jobban működik az iskolai könyvtár, annál több tanuló keresi fel a mi könyvtárunkat is. Ha valaki „beszokott” egy könyvtárba, könnyebben találja meg az utat más könyvtárakba is.

Az adatok elemzése és kiértékelése után néhány könyvtáron belüli és kifelé irányuló feladatot fogalmaztunk meg:

- a szabadpolcos rendszerben olyan tematikus polcok kialakítása, amelyeken a tanulók könnyen megtalálják a nekik szóló műveket;
- a tanulóknak címzett bibliográfiai tájékoztatás tökéletesítése;
- a tanulók figyelmesebb kiszolgálása;
- meg kell tanítanunk a diákokat a könyv és a könyvtári vagyon tiszteletére, épségének megőrzésére;
- jó kapcsolat kiépítése az iskolák vezetőségével és a szaktanárokkal;

– fokoznunk kell az együttműködést az iskolai könyvtárosokkal, kölcsönösen segítve egymást közös céljaik megvalósításában.

1986 tavaszán az olvasók lemorzsolódását vettük vizsgálat alá. A foglalkozás szerinti katalógusból kiválogattuk azoknak az olvasóknak a lapját, akik tíz vagy több mint tíz éve nem iratkoztak újra. (Az olvasó lapja tartalmazza nevét, címét, életkorát, foglalkozását, munkahelyét és a könyvtárba iratkozás éveit.) A részleg megnyitásának évében, 1974. október 20. és december 31. között beiratkozott 325 olvasó, s közülük 110 nem iratkozott többé újra. Az 1975-ben beiratkozott 1670-ből 706, s az 1976-ban beiratkozott 2168-ból 745 nem jelentkezett többet. Tehát ebből a három évből 33%, 42%, illetve 34% morzsolódott le. Kíváncsiak voltunk, mi a magyarázata ennek. Miért nem maradtak olvasóink ezek az emberek? Bár a beiratkozott nők aránya a férfiakéhoz viszonyítva jóval kevesebb (34%), a lemorzsolódásban ők vezetnek: a vizsgált években 54, 52, 40%. A munkásolvasók is nagy számban hagynak el, 63%, 67%, illetve 37% nem iratkozott újra. Évenkénti lemorzsolódásuk 18%, 29%, 30%. A tanulóké pedig 30% körül volt.

Az 1561 személy közül, akik az 1974–76-os évekből nem iratkoztak újra, véletlenszerűen választottuk ki azt a 138-at, akiknek levél kíséretében 10 kérdést tartalmazó kérdőívet küldtünk az otthoni címére. Tanulva az első kérdőíves felmérésből, most csak hat kérdést tettünk fel a bennünket foglalkoztató problémára voantkozólag: szakmai munkájukban szükségünk van-e a szakkönyvekből szerzett információkra? Hát a szabadidejű elfoglaltságaikban? Miért nem látogatja könyvtárunkat? Más könyvtárat látogat? Melyiket? Amikor olvasónk volt, mi nem elégítette ki: a könyvvállomány, tájékoztató-bibliográfiai tevékenységünk, a könyvtárosok magatartása, a nyitvatartási idő? Mi hozná ismét vissza könyvtárunkba? Az utolsó négy kérdés a volt olvasó életkorára, nemére, végzettségére, foglalkozására vonatkozott.

A 138 kérdőívből 65 (47%) érkezett vissza, de sajnos ezekből 27 „címett ismeretlen”, „elköltözött, új címe ismeretlen”, „más városba költözött”, vagy „lebontották a házat” (!) felirattal.

Végül tehát 38 értékelhető választ kaptunk (27,5%), s tíz év után ez is nagyon jó eredmény! Bármennyire is érdekesek voltak hajdani olvasóink válasszai, részletes elemzésükre itt nincs hely. Néhány következtetés azonban mégis ide kívánkozik. Volt olvasóink nem mind fordítottak hátat teljesen a könyvtárnak, sokszor ők közvetítenek köztünk és a könyvtárat még nem ismerők között. A lemaradás okai között a következők szerepelnek: csökkent az olvasásra fordított idő, nőtt a saját könyvtár szerepe (abban az időben Romániában még nagyon olcsók voltak a könyvek, s a hiánygazdaság körülményei között az embereknek nem is nagyon volt mire a pénzüket elkölteni), nőtt azoknak a száma, akik csak egy-egy információért lépnek be a könyvtárba, s ha az első benyomások kedvezőtlenek (a beiratkozásnál, a kiszolgálásnál a könyvtáros udvariatlan, nem adja meg a szükséges információkat, hiányzik a kért könyv stb.) a látogató talán sohasem válik állandó olvasóvá.

A kérdőív, a felmérés néhány tanulsága: szolgáltatásainkat javítani kell; elsősorban az állományunk tematikai, de főleg nyelvi összetételét kell módosítani külföldi szakirodalom beszerzésével, a bel- és külföldi szakkönyvtárak számának növelésével; a kölcsönzési határidőt meg kellene hosszabbítani; szükség van telefon beszerelésére, másolókészülékek beszerzésére. A szaktájékoztató-információs munkánkat gyorsabbá, elasztikusabbá, hatékonyabbá kell tennünk. Azokat a könyvtárosokat kell az olvasószolgálatra beosztani, akik a legfelkészültebbek, kellő empátiával közelednek az olvasókhoz. Mindez – a jó állomány, a sokoldalú tájékoztató munka, a központi információs eszközök

felhasználása, a könyvtár széleskörű, szóbeli és írásos, népszerűsítése – szükséges ahhoz, hogy mindenki élhessen az informálódás jogával.

1987-ben, 13 éves működés után végeztük a negyedik felmérést. Az volt a célunk, hogy megállapítsuk mit olvasnak, mit igényelnek olvasóink. Milyen tartalmi megoszlásban? Kik a legolvasottabb szerzők?

Részlegünk állománya 1987 végére elérte a 28 800 kötetet, a beiratkozott olvasók száma 2503, a kikölcsönzött könyvek száma 32 041 kötet volt. Könyvtárunkban, s így részlegünkön is, a könyvkártyás tasakos kölcsönzési rendszert alkalmazzuk. 1974-ben üres kártyákkal indultunk, s 13 év alatt összegyűjtöttük a betett lapokat. Ezek elemzése tette lehetővé, hogy válaszoljunk a fentebb feltett kérdésekre.

Az összegyűlt 7260 kártya 49%-a műszaki, 40%-a természettudományos, 4%-a mezőgazdasági és 6%-a építészeti, műszaki rajz és fényképezési könyv kártyája volt.

Az ETO 5-ös osztályából a legolvasottabbak a matematikakönyvek (42%), ezt követi a fizika (28%) és a kémia (14%). A 6-os osztályból a gépipar (621) főlényesen vezet (87%), s ezen belül a legolvasottabbak az elektrotechnikai, elektronikai, rádiótechnikai és televíziós szakkönyvek. A mezőgazdasági könyvek közül jelentős a kertészeti, állattenyésztési és méhészeti könyvek forgalma. A 7-es osztályból a fényképezési, műszaki rajz és kézimunkakönyvek keresettek.

A több, mint 200-szor kölcsönzött könyvek listáján 155 cím szerepel. Ezek 32%-a matematika, 29%-a gépészet és 20%-a fizika. Ha a kölcsönzött könyveket, a forgalomban lévő könyvek számát, a megjelenés évét és a kölcsönzés gyakoriságát korrelálva rangsoroljuk, az első négy helyet matematikai példatárak foglalják el. Az ötödik helyen egy elektronikai barkácskönyv áll. Összeállítottuk a tíz legkeresettebb szerző jegyzékét is: 1. Turtoiu Fanica (matematikus), 2. Cosnita Cezar (matematikus), 3. Ionescu-Tiu C. (matematikus), 4. Magyarai Béla (elektronikus), 5. Stamate I. (matematikus), 6. Stoian Ion (matematikus), 7. Basoiu M. (rádiótechnikus), 8. Costache C. (rádiótechnikus), 9. Atanasiu H. (fizikus), 10. Silisteanu M. (elektronikus). A negyedik helyen, mint látható, *Magyarai Béla*, a nagyszerű rádiótechnikai könyvek szerzője áll.

*

Megállapításaink: – bármilyen keresett egy könyv, ha kevés példány van belőle valamely időszakban, kölcsönzési forgalmának mutatója nem lehet túl nagy; – sajnálatos módon a „sikerkönyvek” – például Silisteanu M.: Scheme de televizioare, Oprescu: Hi-fi ABC, Magyarai Béla–Theisz Péter–Glofák Péter: Digitális IC-atlasz, Magyarai Béla: Nagyteljesítményű diódák stb. – példányszáma egyre csökken, rongálódásuk, eltulajdonításuk miatt is; – bizonyos típusú könyvek keresettsége, forgalma csökken, mert tartalmuk elavul (pl. az elektronicsövek atlasza); – más esetekben a régebben megjelent könyvek keresettsége hosszú távon is állandó marad, mert alapvető, ma is érvényes ismereteket tartalmaznak.

Fülöp Mária